

TÂM VÓC THỜI ĐẠI CỦA CÁCH MẠNG THÁNG TÁM

PGS, TS NGUYỄN HOÀNG GIÁP*

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thắng lợi là bước nhảy vọt vĩ đại trong tiến trình lịch sử dân tộc, phá tan xiềng xích thống trị gần 100 năm của chủ nghĩa thực dân, lật đổ chế độ phong kiến tồn tại hàng nghìn năm, đưa dân tộc Việt Nam bước vào một kỷ nguyên mới - kỷ nguyên độc lập, tự do và đi lên chủ nghĩa xã hội. Với thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám, Việt Nam từ một nước thuộc địa, nửa phong kiến trở thành một nước dân chủ nhân dân đầu tiên ở Đông Nam Á. Với tầm vóc lớn lao đó, Cách mạng Tháng Tám không chỉ nâng cao vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế, mà còn tạc ghi vào lịch sử nhân loại thế kỷ XX như một trong những sự kiện có ý nghĩa thời đại vô cùng sâu sắc.

Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 là thắng lợi của xu thế lịch sử trong thời đại ngày nay - thời đại mà nội dung chủ yếu của nó là sự quá độ từ chủ nghĩa tư bản lên chủ nghĩa xã hội, mở đầu bằng cuộc Cách mạng Tháng Mười Nga năm 1917. Sự kiện này trở thành một biểu hiện sinh động nhất chứng tỏ rằng trong thời đại ngày nay, cuộc cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân ở một nước thuộc địa do toàn dân nổi dậy dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản có đường lối cách mạng đúng đắn, phù hợp với xu thế phát triển của thời đại thì hoàn toàn có khả năng thắng lợi. Cuộc cách mạng ấy có

thể thành công trước khi giai cấp công nhân ở chính quốc giành được chính quyền. Cách mạng Tháng Tám là thắng lợi đầu tiên của chủ nghĩa Mác - Lênin ở một nước thuộc địa, nửa phong kiến, do đó mở ra những nhận thức mới mẻ và triệt để trong quan niệm, lý luận cũng như trong giải pháp để giải quyết vấn đề độc lập dân tộc, vấn đề dân tộc và thuộc địa,...

Thành công của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 với sự ra đời của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà đã góp phần quan trọng làm thay đổi cán cân so sánh lực lượng thế giới trở nên có lợi cho chủ nghĩa xã hội và các lực lượng cách mạng, tiến bộ trước chủ nghĩa tư bản, chủ nghĩa đế quốc, thực dân. Cách mạng Tháng Tám đã đóng

* Học viện CT-HC quốc gia Hồ Chí Minh

góp vào việc mở rộng ảnh hưởng của chủ nghĩa xã hội, thúc đẩy sự hình thành hệ thống xã hội chủ nghĩa, góp phần đưa cách mạng thế giới và phong trào cộng sản, công nhân quốc tế phát triển thành cao trào sau Chiến tranh thế giới thứ hai. Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám là điểm khởi đầu của thời đại độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội ở các nước chậm phát triển. Lần đầu tiên trong lịch sử cận - hiện đại thế giới, việc các nước tư bản đế quốc có thể chi phối một cách quyết định vận mệnh của nước nhỏ đã trở nên lỗi thời và từng bước chấm dứt.

Với thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám, một thời đại mới đã bắt đầu - thời đại mà mọi dân tộc có thể tự quyết định lấy vận mệnh của mình, thời đại mà sự đoàn kết quốc tế chân chính có thể thực hiện được trên cơ sở tôn trọng nền độc lập, chủ quyền, toàn vẹn lãnh thổ, hợp tác bình đẳng, cùng có lợi, cùng phát triển giữa các dân tộc. Ý nghĩa quốc tế của Cách mạng Tháng Tám không chỉ về mặt chính trị và quân sự, nghĩa là đã vạch ra con đường đi tới cho các dân tộc bị nô dịch và bị áp bức, mà còn bao hàm cả ý nghĩa là một sự kiện lớn về mặt tư tưởng, tác động sâu sắc đến tinh thần của nhân loại bị áp bức. Bản *Tuyên ngôn độc lập* mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc ngày 2-9-1945 khai sinh nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà, thể hiện những nguyên tắc của các quyền dân tộc cơ bản chống lại nguyên tắc chủ nghĩa sô vanh nước lớn của chủ nghĩa đế quốc; đồng thời khẳng

định ước nguyên chính đáng, quyết tâm sắt đá của dân tộc Việt Nam được sống trong hoà bình, độc lập, thịnh vượng và phát triển.

Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám là kết quả tất yếu do xu thế của trào lưu cách mạng thế giới được mở ra từ cuộc Cách mạng xã hội chủ nghĩa Tháng Mười Nga vĩ đại đưa lại. Cách mạng Việt Nam với tư cách là một bộ phận cấu thành hữu cơ của cách mạng thế giới nên chịu sự tác động trực tiếp của cách mạng thế giới. Đồng thời, theo quy luật phát triển tất yếu của lịch sử, Cách mạng Tháng Tám cũng tác động trở lại sự phát triển của cách mạng thế giới nói chung, đến cuộc đấu tranh giải phóng của các dân tộc bị áp bức và lệ thuộc nói riêng. Tiến hành Cách mạng Tháng Tám thành công, nhân dân Việt Nam không chỉ thực hiện nhiệm vụ dân tộc, mà còn làm nghĩa vụ đối với phong trào cách mạng thế giới.

Nước Việt Nam mới ra đời sau Cách mạng Tháng Tám, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản, đã gia nhập vào đội ngũ tiên phong trên hành trình giải phóng và phát triển, đấu tranh vì những mục tiêu cao cả mang tính thời đại là hoà bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội. Chính vì vậy, các lực lượng cách mạng cùng với nhân loại tiến bộ không chỉ ngưỡng mộ trước tầm gương thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám, mà còn đoàn kết, sẻ chia tình cảm, ủng hộ tích cực đối với cuộc kháng chiến của nhân dân Việt Nam trong các cuộc đọ đầu lịch sử chống các thế lực đế quốc sùng sỏ để bảo vệ thành quả cách mạng ở các thời kỳ sau này.

Cách mạng Tháng Tám là biểu hiện thắng lợi trong thực tiễn của đường lối chiến lược đúng đắn - độc lập dân tộc gắn liền với chủ nghĩa xã hội - được Đảng Cộng sản Việt Nam xác định ngay từ khi mới thành lập (1930). Thắng lợi của đường lối ấy không chỉ góp phần đưa độc lập dân tộc trở thành chân giá trị phổ biến mang tính thời đại, mà còn mở ra một định hướng chính trị hoàn toàn mới đối với các dân tộc thuộc địa, phụ thuộc là giành độc lập dân tộc và đi lên xây dựng chủ nghĩa xã hội, một nền độc lập triệt để nhất. Vì lẽ đó, Cách mạng Tháng Tám đã nâng cao vị thế quốc tế của Việt Nam trong hàng ngũ các dân tộc tiên phong trên thế giới. Tầm gương của Cách mạng Tháng Tám là bằng chứng hùng hồn, sinh động nhất đối với cuộc đấu tranh giành độc lập của các nước Á, Phi, Mỹ Latinh và tất yếu tác động đến phong trào giải phóng dân tộc trên thế giới một cách hết sức mạnh mẽ, góp phần cùng với xu thế cách mạng của thời đại thúc đẩy phong trào giải phóng dân tộc bước sang một giai đoạn phát triển mới rất sôi động.

Cách mạng Tháng Tám phá tan một mắt xích quan trọng và thúc đẩy sự tan rã không thể cứu vãn nổi của hệ thống thuộc địa, góp phần mở đầu quá trình sụp đổ của chủ nghĩa thực dân cũ tàn bạo - một vết nhơ trong lịch sử thế giới. Với vị trí tiên phong đó, Cách mạng Tháng Tám có ảnh hưởng to lớn đối với phong trào giải phóng dân tộc trên thế giới, trở thành nguồn động viên, cổ vũ mạnh mẽ nhân dân các nước thuộc địa, nửa thuộc địa, và phụ thuộc vùng

lên đấu tranh chống chủ nghĩa đế quốc, thực dân, phong kiến để giành độc lập dân tộc, giành tự do và dân chủ. Giá trị của tầm gương thắng lợi mở đầu, tiên phong trong phong trào giải phóng dân tộc lại càng được nhân lên gấp bội bởi tính chất dân chủ nhân dân của cuộc Cách mạng Tháng Tám với tính điển hình, mẫu mực cho cuộc đấu tranh giải phóng của các dân tộc bị áp bức và nô lệ¹. Vào thời điểm kết thúc Chiến tranh thế giới thứ hai, cùng với Việt Nam, các dân tộc thuộc địa khác ở châu Á, Phi và Mỹ Latinh cũng đang đấu tranh mạnh mẽ giành độc lập dân tộc, khiến cho hệ thống thuộc địa kiểu cũ của chủ nghĩa đế quốc đã thực sự có dấu hiệu rệu rã nghiêm trọng.... Tuy không phải là nước duy nhất khi đó trong hệ thống thuộc địa đứng lên đấu tranh giành độc lập, nhưng Việt Nam là nước đầu tiên đứng lên giành độc lập dân tộc bằng chính sức mình, gắn độc lập dân tộc với sự lựa chọn định hướng xã hội chủ nghĩa, bất chấp mọi sự chống phá quyết liệt, điên cuồng không chỉ của thực dân Pháp mà của cả hệ thống đế quốc chủ nghĩa trên thế giới.

Cách mạng Tháng Tám đã giáng một đòn nặng nề vào chủ nghĩa đế quốc và hệ thống thuộc địa của nó. Chính vì vậy mà các thế lực đế quốc đã cấu kết chặt chẽ với nhau hòng bóp nghẹt cách mạng và Nhà nước công nông Việt Nam từ khi còn trong trứng nước. Được sự hậu thuẫn của đế quốc Anh và Mỹ, thực dân Pháp đã đưa quân đội quay trở lại nhằm thủ tiêu thành quả của Cách mạng Tháng Tám, rắp tâm xâm lược Việt Nam một lần nữa hòng lập lại ách

thống trị của chúng ở Việt Nam và Đông Dương. Song, nhân dân Việt Nam phát huy tinh thần Cách mạng Tháng Tám, quyết không chịu khuất phục, kiên cường chiến đấu bảo vệ thành quả cách mạng đã giành được, và sau chín năm kháng chiến trường kỳ đã làm nên chiến thắng Điện Biên Phủ chấn động địa cầu, đánh dấu sự cáo chung của hệ thống thuộc địa kiểu cũ của chủ nghĩa thực dân, đế quốc.

Với tư cách là một đột phá khẩu vào dinh lũy của chủ nghĩa thực dân, Cách mạng Tháng Tám đã kéo theo những phản ứng dây chuyền tại các nước thuộc địa. Theo tấm gương Việt Nam, hàng loạt nước Á, Phi, Mỹ Latinh trong các thập niên 40, 50 và 60 của thế kỷ XX đã giành được độc lập dân tộc, riêng năm 1960 ở châu Phi đã có tới 17 nước giành độc lập. Trước thực tế đó, Đại hội đồng Liên hợp quốc (1960) đã thông qua Nghị quyết yêu cầu các nước đế quốc thực dân phải trao trả độc lập cho các nước thuộc địa, mở ra quá trình phi thực dân hoá trên phạm vi rộng lớn. Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám thực sự giáng một đòn nặng nề vào nền móng của chủ nghĩa thực dân Pháp, làm cho đế quốc Pháp vốn đã suy yếu trong Chiến tranh thế giới thứ hai lại càng bị lung lay đến tận gốc rễ, đồng thời làm đảo lộn chính sách thuộc địa của thực dân Pháp, buộc chúng phải xem xét, thay đổi. Để xoa dịu dư luận thế giới cũng như để đối phó với cuộc đấu tranh của quần chúng đang dâng cao ở các thuộc địa và cả phong trào phản đối ngay chính trong lòng nước Pháp, Chính phủ Pháp buộc phải

trao trả độc lập cho nhiều thuộc địa ở châu Á, châu Phi...

Ý nghĩa mang tầm vóc thời đại của Cách mạng Tháng Tám còn thể hiện ở chỗ, cuộc cách mạng này đã cống hiến cho phong trào cộng sản, công nhân quốc tế, phong trào cách mạng và phong trào giải phóng dân tộc trên thế giới nhiều bài học kinh nghiệm quý báu. Đặc biệt, đối với các dân tộc thuộc địa trong cuộc đấu tranh tự giải phóng, thì một số bài học kinh nghiệm của Cách mạng Tháng Tám mang tính quy luật và “tái hiện” trên mức độ nhất định tùy thuộc vào hoàn cảnh cụ thể của mỗi nước, nhất là đối với những dân tộc sau đó tiến hành cách mạng giải phóng dân tộc và lựa chọn định hướng phát triển phi tư bản chủ nghĩa.

Bạn bè quốc tế đã từng hơn một lần bày tỏ sự trân trọng và đánh giá cao những bài học kinh nghiệm trong quá trình lãnh đạo Cách mạng Tháng Tám của Đảng Cộng sản Việt Nam. Đó là luôn nêu cao và kiên định mục tiêu đấu tranh giành độc lập dân tộc với ý chí tự lực tự cường, kết hợp đúng đắn nhiệm vụ chống đế quốc và chống phong kiến, thực hiện đoàn kết toàn dân tộc trong Mặt trận Việt Minh và các đoàn thể cứu quốc với nòng cốt là công nhân và nông dân. Mặt khác, trong quá trình cách mạng phải luôn tinh táo, nhạy bén nắm vững thời cơ, đẩy lùi nguy cơ, chủ động sáng tạo trong sử dụng các hình thức, phương pháp đấu tranh khởi nghĩa giành chính quyền; chú trọng xây dựng Đảng

vững mạnh về chính trị, tư tưởng, tổ chức, thống nhất ý chí và hành động toàn Đảng, củng cố mối quan hệ mật thiết giữa Đảng với nhân dân lao động,...

Bằng thắng lợi của mình, cách mạng Việt Nam đã chứng minh chân lý thời đại là: một dân tộc dù nhỏ yếu đến đâu, song biết đoàn kết đứng lên đấu tranh cho độc lập và tự do, thì hoàn toàn có khả năng đánh thắng bất kỳ thế lực đế quốc thực dân xâm lược nào. Đó là thắng lợi của khối đoàn kết, của việc phát huy tối đa nguồn nội lực, thắng lợi của chính nghĩa. Sự đóng góp vô cùng to lớn mà Cách mạng Tháng Tám và cuộc đấu tranh của nhân dân Việt Nam chống đế quốc thực dân đã cống hiến cho lịch sử thế giới và sự tiến bộ của loài người bài học lịch sử rằng: không một sức mạnh to lớn và tàn bạo nào có thể ngăn cản một dân tộc quyết tâm giành tự do và độc lập, tự quyết định vận mệnh của dân tộc mình.

Một bài học khác của Việt Nam trong Cách mạng Tháng Tám có giá trị quốc tế mang tính tất yếu, đó là bài học về sự lựa chọn con đường đấu tranh cách mạng phù hợp. Đây cũng là một nguyên nhân có ý nghĩa quyết định thắng lợi của cách mạng. Bài học này là sự đúc kết kinh nghiệm đấu tranh bền bỉ và kiên cường của dân tộc Việt Nam trong suốt hàng nghìn năm dựng nước và giữ nước, cộng với những kinh nghiệm quý giá của các cuộc cách mạng thế giới. Cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc của các nước thuộc địa trước các thế lực đế quốc thực dân sừng sỏ, có ưu thế áp đảo về

nhiều mặt - như kinh nghiệm của Cách mạng Tháng Tám đã chỉ ra - là một cuộc đấu tranh vô cùng gian khổ, phức tạp, lâu dài và phải biết tận dụng thời cơ. Tổng khởi nghĩa Tháng Tám năm 1945 là đỉnh cao của 15 năm đấu tranh cách mạng kiên cường của toàn dân dưới sự lãnh đạo của Đảng, trải qua 3 cao trào cách mạng (1930-1931, 1936-1939 và 1939-1945) - 3 cuộc tổng diễn tập cách mạng vô cùng khó khăn gian khổ với những hy sinh to lớn. Bằng sự kiên định cách mạng và sự lãnh đạo sáng suốt, Đảng ta đã từng bước xây dựng được một lực lượng chính trị quần chúng hùng hậu với lực lượng vũ trang nhân dân làm nòng cốt. Trước bối cảnh thế giới thuận lợi do kẻ thù trực tiếp của nhân dân Việt Nam là phát xít Nhật bị Hồng quân Liên Xô và các lực lượng dân chủ thế giới đánh bại, quân đội Nhật ở Đông Dương và tay sai đã rệu rã, đế quốc Pháp bị thiệt hại nặng nề..., chính lúc đó, do chớp đúng thời cơ lịch sử ngàn năm có một, Đảng ta, đứng đầu là lãnh tụ Hồ Chí Minh đã kiên quyết phát động toàn dân nổi dậy, khôn khéo bằng con đường bạo lực cách mạng tạo nên sức mạnh tổng hợp của quần chúng và lực lượng vũ trang dựa trên cơ sở liên minh công nông, phát động tổng khởi nghĩa giành chính quyền trong cả nước.

Cách mạng Tháng Tám đã nêu cao tinh thần tự chủ, dựa vào sức mình, chủ động sáng tạo, quật khởi xông lên. Cách mạng Tháng Tám trở thành cuộc tổng khởi nghĩa đầu tiên nổ ra và thắng lợi tại một nước thuộc địa, lập ra chính quyền công nông

trong cả nước ở giữa vòng vây của chủ nghĩa đế quốc và các thế lực phản động. Đó cũng là một cuộc cách mạng của công nông thắng lợi sớm nhất ở khu vực thuộc địa của các nước đế quốc. Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám đã không những góp phần làm phong phú thêm kho tàng lý luận cách mạng của chủ nghĩa Mác-Lênin, mà còn cung cấp thêm nhiều kinh nghiệm quý báu về lựa chọn và chỉ đạo sách lược, chiến lược, phương pháp cách mạng cho phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc và giành quyền dân chủ. Mặt khác, với thắng lợi này, nhân dân Việt Nam đã góp phần xứng đáng của mình vào thắng lợi của cuộc đấu tranh chung của nhân dân thế giới chống chủ nghĩa phát xít.

Thắng lợi của Cách mạng Tháng Tám năm 1945 cùng với sự ra đời của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hoà là thắng lợi của chủ nghĩa Mác-Lênin được vận dụng phù hợp hoàn cảnh Việt Nam, là thắng lợi của tư tưởng độc lập, tự do của Chủ tịch Hồ Chí Minh và đường lối giải phóng dân tộc đúng đắn, sáng tạo của Đảng. Đây cũng là quá trình đi sâu nhận thức quy luật vận động khách quan của cách mạng giải phóng dân tộc, giải quyết đúng đắn vấn đề dân tộc và thuộc địa, mối quan hệ giữa dân tộc với quốc tế, kết hợp sức mạnh dân tộc với sức mạnh thời đại... Đồng thời, đây còn là quá trình không ngừng phát huy tinh thần chủ động sáng tạo điều chỉnh chiến lược, thay đổi chủ trương cho phù hợp tình thế, kịp thời bắt mạch sự biến đổi của thời cuộc, dẫn dắt

quần chúng vững bước tiến lên vì mục tiêu giành độc lập dân tộc.

Cách mạng Tháng Tám thành công còn chỉ ra những bài học kinh nghiệm quý báu về tầm quan trọng của việc tăng cường mối quan hệ đoàn kết chiến đấu với các dân tộc cùng chung mục tiêu chống chủ nghĩa đế quốc, với các lực lượng tiến bộ trên thế giới đấu tranh vì hoà bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội. Một dân tộc không thể giành thắng lợi nếu tự tách mình và cô lập cuộc đấu tranh của mình khỏi cuộc đấu tranh của các lực lượng tiến bộ, yêu chuộng hoà bình và dân chủ trên thế giới. Bài học đoàn kết quốc tế là một trong những bài học quý giá mà Cách mạng Tháng Tám nói riêng và sự nghiệp cách mạng Việt Nam nói chung đã đúc kết được, có ảnh hưởng sâu sắc đến phong trào cách mạng và phong trào giải phóng dân tộc thế giới.

Hơn nửa thế kỷ đã trôi qua, Cách mạng Tháng Tám với tầm vóc lịch sử của nó vẫn mang ý nghĩa thời đại sâu sắc. Trong giai đoạn hiện nay, tuy bối cảnh quốc tế đã thay đổi, song con đường Cách mạng Tháng Tám và những bài học kinh nghiệm của cuộc cách mạng vẫn nóng hổi tính thời sự, xét cả trên phương diện lý luận lẫn thực tiễn đối với nước ta cũng như đối với các dân tộc thuộc thế giới thứ ba.

1. Xem: *Việt Nam và châu Phi trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc*, CTQG, H 2004, tr. 110-112.